

Trischler Ferenc: Szt. Márton és a koldus

Az aradi delta Galériában hetedik alkalommal nyílt meg a nemzetközi kisplasztikai biennále, amelyen négy ország hetven művésznének 84 alkotása látható. A legváltozatosabb anyagokból és stílusokban készült kisplasztikák szeptember közepéig tekinthetők meg. Lapszámunk illusztrációt a kiállítás anyagából válogattuk.

SÁNTHA ATTILA

Ötödik razglednyica

Túl az ember féletén,
hajnalban néha fel'jedek:
azt álmodom, a vész kitör
és én nem vagyok veled.

S hogy barikáddá lesznek a dolgok,
és visszatart egy óriás kavics,
vagy felszántják az utat,
mely hozzád visszavisz.

És falaznak bent és kint,
nő az egérlabirint',
és zárják északot a déltől,
melleidtől ajkaim...

Lám, hordatják a téglát
a Munkatábor Nagyjai,
rakatják a falat,
mely tőled elkerít...

Hát ilyenektől félek
kedves, túl az életem felén,
hajnalban, mikor szorítlak
és szárad rám a hideg veríték.

- ◆ Születésnap köszöntő –
Fejtő Ferenc 95 éves
2. old.
- ◆ **Sigmond István** novellája: Apa kalapját
keresem mindenütt
3. old.
- ◆ **Kukorelly Endre** versei
4. old.
- ◆ **Kovács András Ferenc** limerickjei
5. old.
- ◆ **Lovas Ildikó**: Aranyos történet
(regényrészlet)
6. old.
- ◆ **Werner Aspenström**-versek
Tar Károly fordításában
7. old.
- ◆ Színház – **Nagyálmos Ildikó**:
„A tehetséget nem díjakban mérik”
8. old.
- ◆ A Titok – **Fodor Sándor** anekdotája ;
Brauch Magda: Kortárs költő briliáns
kötete;
Jánk Károly haikui
9. old.
- ◆ Kárpátaljai magyar irodalmi pillanatkép
11–14. old.

MÁTHÉ ÉVA

„Az író, a művész a lehetetlennel dolgozik”

Beszélgetés Kovács András Ferencsel

– A minap érdekes véleményt olvastam az irodalomkritikáról. Valaki azt írta, hogy a kritikus az a titkokat feszegető ember, aki a szépséget széttanulmányozza, késsel, szikével hatol valamibe, ami él. Önnek mi a véleménye az irodalomkritikáról? Szükséges, hasznos vagy ártalmas, netán idegesítő?

– A kérdés igen összetett, mert mint minden íróember, én is bevalótlan figyelek arra, milyen visszajelzéseket kapok, hogy értődnek a verseim. Amiképpen sokféle író létezik, azonképpen kritikus és kritikai módszer meg értékrend is többféle létezik. Minden bizonyos olyan kritikus is akadhat, amilyent az előbbi vélemény fest elénk, de nem hiszem, hogy ez jellemző vagy éppen fenyegető volna.

– Általában a költőnek jó az, ha kritika jelenik meg verseiről?

– Hát hogyne. Hiszen az a megfelelő visszajelzés, ami akkor is jólesik, ha lesújt a kritika. A kritikus félreértéseiből, tévedéséből is tanulhat az író. Tehát többféle kritikus létezik. Bizonyos időszakokban más-más megközelítési mód kerül előtérbe. Létezik a nagyon komoly, ésszerű kritika is, meg az is, amit a narcisztikus kritikának nevezek, mert az nemcsak arról szól, hogy az illető kritikus hogyan olvas verset, hanem arról is, hogy őt magát éppen mi más egyéb foglalkoztatja.

– Tehát önmagát is beleírja állásfoglalásába a kritikus?

– Pontosan azt írja meg, hogy ő hogyan olvassa a verset. De van olyan kritika is, amely megkerüli a vélemény- vagy ítéletmondást. Az új kritika nyelve meg is felel ennek a bújócskának. A kritikának nyilvánvalóan vannak nem mindig szándékolt, hanem korizlésből, a korszellemből is adódó hiátusai. A kritika nem figyel, nem is figyelhet mindenre. Mint mondtam, többféle kritika van. Az egyik a legfrissebb normáknak messzemenően megfelelő, szakszerű elemzés, a másik végtel az a fajta impresszionista kritika, ami részben a Nyugat hagyományát folytatja. Ez egyesek szerint kissé idejétmúltá vált. Így is, úgy is nagyon halovány vagy silány dolgokat is az egekig lehet magasztalni.

– Ide kapcsolható egy olyan gondolat, amelyet a Nyelvünk és Kultúránk folyóirat 2003-as, első számában a Kanadában élő írónő, Simándi Ágnes fogalmazott meg, aki azt írta, hogy az emigrációban élő, nyugati magyar írók legnagyobb gondja a visszhangtalanság. Mi pedig most éppen arról beszélgettünk, hogy a kritika egyfajta visszhang. Innen, Marosvásárhelyről milyennek látszik a nyugati magyar irodalom?

– A nyugati magyar irodalom – külön téma. Én a Látó folyóiratnál dolgozom, és azt kell mondanom, hogy nálunk is elég ritka a nyugati magyar irodalomra való reagálás.

– Mint ahogy Magyarországon is ritka...

– Ott is ez a helyzet, de ebben sehol semmi szándékoltagság nincs. Hiszen az erdélyi vagy magyaror-

szági írók mértékadó könyveire is sokszor esetlegesen, s eléggé kevesen reagálnak manapság, gyakran pedig teljesen el is maradhat az érdembeli visszajelzés. A kritika kihagyásai tehát nem kizárólagosan a nyugati magyar irodalmat érintik. En a Látónál is megtapasztalom, hogy milyen nehezen szedhető össze a kritikai anyag. Kritikát írni azért nem semmi: ki kell alakítani egy nyelvezetet, értékrendszert, mértéket, látásmódot, ízlést, egyfajta nyitottságot...

A kritikus nem Isten

– No és vállalni is kell a véleményt...

– Az is hozzá tartozik, de olyanok írnak igazán jó kritikát, jó esszét, tanulmányokat, akiknek már megvan a sajátos irodalmi ízlésük, értékrendjük, körültekintő képességük és olvasottságuk. A kritikus nem isten, nem is mumus, ő pontosan olyan ember, mint mi, akik írunk, hiszen a kritikus is író, ő maga is az irodalomban él igazából. A kommentátoroknak a régi Alexandriában is nagy becsük volt. Visszatérve a nyugati magyar irodalomra, az azért túl-túl még ide látszik, vagy éppen Budapestre látszik. A nyugati magyar írók egyrészt most is Nyugaton élnek; másrészt Magyarországra költöztek, hiszen ma más a tér átjárhatósága, mint korábban. Lehet, hogy már a kritika sem úgy kezeli ezeket az alkotókat, mint nyugati magyar írókat. Hanem csak úgy, hogy ők is magyarul írnak és kortársaink.

Folytatása a 4-5. oldalon

a lehetetlennel dolgozik

véleménye arról, hogy hol tart ma az erdélyi magyar színjátszás. Mi az erős oldala, mi a gyenge pontja?

– Erről nagyon nehéz igazán véleményt mondani. Úgy érzem, már nincs meg a megfelelő rálátásom. Némely hazai és magyarországi színházi berkekből az hallik, hogy állandó válság van, és egyesek állandó megrövidítési görcként szeretik beállítani azt, ami más, ami új a kultúrában és a művészetekben történik. Ilyen globális válság azonban nincs, ez csak konzervativizmus, a rossz rutin és a megmerevedett kiegészítés hagyományos ijedezése, ijesztgetés, szóval. En például az irodalomban sem érzek semmiféle válságot, mert akkor nem írnék. Igaz, azt sem tudom elképzelni, hogy milyen volna, ha nem írnék. A színházzal sincs nagyobb baj, mint bármikor máskor, boldogabb, bővebb időkben is. Amióta színház van, azóta folyton válságról is beszélnek. A színház nem, csak a társadalom értékrendje, ízlése lehet válságban. Vannak egészen leromlott gusztusú korszakok. Most éppen ilyen korszak van. Csupán a látásmódok cserélődnek. Új generációk jönnek. 1989 után Közép-Európában egészen más elvárásokkal jelentkező társadalmak alakultak ki, mint amit azelőtt megszoktunk. Bármiféle szentenciózusság nélkül azt gondolom, hogy mindent egy kicsit nyíltabban, liberálisabban kellene kezelni. A nyíltságra, szabadelvűsre nagy szükség volna a művészetek, a kultúra megítélésében. Ez az, amit alig látok. A politikum, az ideológiák mindent a maguk szolgáivá akarnak nyomorítani ismét – a költészetet „kinyilatkoztatásoktól” egészen a színházi alkotásig. Meg aztán a színházhoz pénz is kell – erős anyagi függésben a művészet, a színház is silánnyá, ízléstelenné degradálható. A tömegizlés, a szubkulturalitás és az olcsó populáris tucatárak korát éljük. A talmi tömegizlés, a butaság, a műveletlenség diktatúráját. A kor művészet- és értelmiségellenes. Bunkók diktálják a táncot. Persze, hogy a színházak válságok sorozatán keresztül bukducsolnak. Ezek érthetőek is, gondoljunk csak az információrobbanásra, a médiára, teljesen újrastrukturálódik a kultúráról alkotott képünk. Már akinek újrastrukturálódik. Ez sem kötelező. De valóban érezhetően kevesebben járnak színházba. A fiatalabbak megindultak ugyan, de ők mást várnak a színházról, mint – szelösen fogalmazva – a hatvan és nyolcvan közöttiek. Tehát a színházi látásmód változik, azzal együtt, hogy mi változunk. Ez rendjén is volna. Úgy látom, hogy ezek a jó, korszerűbb irányba igyekvő mozgások az erdélyi színjátszásban is megvannak, részben a magyarországi színjátszásban is érvényesülnek. A régi színháznak, a teljesen szövegközpontú, szavalásra beállított, lemerevített színháznak a csillaga mintha leáldozóban volna. Ebben semmi tragikum nincs. Csupán mozgás van. A húszas, harmincas, negyvenes éveiket taposók inkább a látványközpontú, inkább a „teátrálisabb” színházra vágyanak. Nem szeretik a túlbeszélt színházi előadásokat. Persze semmiképpen sem arra gondolok, hogy valaha is Shakespeare vagy Molière vagy Csehov vagy Örkény érvényét veszíti. Tudjuk, hogy '89 előtt a színház másról szólt, mint ma. Itt, Erdélyben különösen másról szólt, mint ahogy másról szólt Kassán, másról Szabadkán.

Megsejtetni, hogy miben létezünk

– 1989 előtt bizonyos dolgokat csak a színházban lehetett elmondani. Küldetése volt a színháznak.

– Pontosan. Sajnos, azaz nagyon helyesen, most már mindent el lehet mondani, de nem biztos, hogy minden esetben a színházat, a művészetet kell megterhelni ezekkel az okvetlenül közszolgálati szintű mondanivalókkal. Most minden elmondható, elannyira, hogy sajnos, gondolkodás nélkül ki is mondanak, el is mondanak mindent. Lepcsegve zeng kicifrázott hülyeségektől az egész harsogó társadalom, a politikai fórumoktól az ilyen-olyan körökig, gittegetekig, szóval ilyesmiktől hemzseg és csámcsog az írott és elektronikus média. De hadd járjon! Ez sem nagy baj... Csak olykor ne volna annyira gusztustalan, annyira vérgőzősen indulatos, agyzsigerileg agresszív. Szóval jó színházat kell csinálni. Olyan értelemben kellene jó színház, hogy valamelyest artikulálni tudja azt, amit érzünk, azt a fenséges botrányt, ahogy létezünk, azt a bizonyos emberpróbáló lélekveszejtő közhangulatot, amiről szót ejtettünk. A színház ilyen értelemben élet-halál kérdése, létkérdés. Nem lehet az, hogy a világ fantasztikus kérdéseket tesz fel nekünk, és a színházi rendező és a színészek nem válaszolnak ezekre a kérdésekre. A színház – jó értelemben véve – a kérdezés, a rákérdés színháza. Ahogy kérdezni tud – az már maga a válasz. A színház igazi ismerve az, ha megsejtet valamit arról,

hogy most éppen miben létezünk, mi foglalkoztat bennünket, s hogyan menthetnénk meg lelkeinket? Kérdéseket kell feltenni, és azokat meg kell válaszolni, mintegy fölmutatni a világ számára. Szerintem mindig is ez volt a színház lényege. Az Oidipusz király óta a keresés, az esendőség, a hübrisz, a bűnhődés, a megváltás voltak a központi témák. A színházaknak megvannak ezek a sorsszerű, ősi vonatkozásai. Ezelelt két évvel alkalmam volt Görögországban járni, s eljutottam az athéni Dionüosz-színházba, majd Epidauróban is jártam, ahol az ókori világ egyik legépebben megmaradt színháza található. Az athéni azért különleges, mert tudtommal a legrégebb görög színház, ott játszották az általunk ismert három nagy görög drámaíró darabjait is, a másik viszont azért érdekes, mert Epidaurosz Aszklepiosz isten szent helye, egy gyógyhely volt, vagyis a színházi aktust gyógyító terápiaként is művelték. Mert a jó színház nemcsak kérdéseket tesz fel, hanem gyógyító terápiát is jelenthet.

– A katarzis lélekgyógyító ereje a mi időkben is közismert, és igény van rá. De ez csak akkor következik be, ha jó a darab, ha jó az előadás.

– Tulajdonképpen azóta is erről van szó: ismerd meg a másikat, hogy megismerhesd önmagadat, hogy jobban magadra találj a létező világban.

„Az a csúcs, amikor írok”

– Váltunk témát. Most éppen milyen alkotói korszakban van? Vagy ön mindig a csúcson van, mint ahogy ezt az egyre sokasodó verseskötetei alapján hinni lehet?

– Valóban a kötetek keletkeznek, jönnek, mert én mániákusan, rögeszmeszerűen dolgozom. Másként nem tudok. Talán ettől lélegzem. Nem tudom, nem is vagyok hivatott arra, hogy megírtam a korszakaimat. Talán nincsenek is korszakaim. Egyetlen korszakom van, az, hogy írok, hogy verset írhatok. Persze, az íróember is hol lent, hol lent érzi magát, de még soha nem éreztem magam a csúcson. Az a csúcs, amikor írok. Vannak olyan emberek, akik azt mondják, hogy na most aztán a csúcson vagyok, voltam. Akik mindig tudják, hol vannak. Én úgy vagyok, hogy nem tudom, hogy hol vagyok. Én mindig az édes seholban, a munkában, az írásban, a nyelv formálásában vagyok. Nekem kevés a bizonyosságom, s túl sok a kételyem,

azzal együtt, amit csinállok, vagy amit egyáltalán nem csinállok. Az én életvitem az, hogy írok. Nem is életvitel, hanem írásvitel. Nem is tudnék másban létezni. Régebben más lehetséges sorsokat is elképzelttem magamnak. Jó lett volna tengerésznek, világutazónak, földrajztudósnak, állattanásznak, festőművészeknek, régésznek, egyiptológusnak, sinológusnak, csillagásznak vagy asztrofizikusnak lenni... Vagy akár rendezőnek, vagy akár színésznek is... De ma már minden és mindenki lehetek, azért, mert írok. Hiába is kérdi ilyen szépen, hogy most éppen fut-e a szekér, nem tudok rá pontosan válaszolni. Nagy szeretettel megírom ezeket a könyveket, nekihevíve, néha könnyen, máskor kínlódva, de azért, amikor kínlódok, inkább félretereszem a munkát. Valóban, igyekszem nagyon sok kétellyel, kevés bizonyossággal, de azért alázattal is dolgozni, mivel ezt másképpen nem is lehetne tenni, hiszen a nyelvvel dolgozunk, a való, a lehető világnak a materiájával. Finomítsunk: lehetséges, hogy az író, a művész a lehetetlennel dolgozik. Különben a beköszöntött 21. század semmiben sem ismer lehetetlent, csak a lehetőségeket kedveli, azt, ami van, ami konkrétum, ami lenyúlható és birtokolható, akár csekély ráfordítással is, lépten-nyomon nyomulva, mindenek között, a 21. század trendje eleve agresszív, szellem- és költészetellenes, mikor a nemtudás, a szürke semmiség is valamivé, sikeressé menedzselhető, lehetőleg az értékeket betaposva a balga nihilbe, szóval a 21. század, most legalábbis úgy tűnik nekem, hogy egy könyörtelenül buta, bár kétségtelenül sikerorientált század lesz. Siker, siker, siker! Ez visszhangzik higan a fülekben. De a siker lehet méltó, megérdemelt, és lehet ropant talmi, megrendezett, olcsó, alpári is... A siker egy nagy hisztéria. Ugy hiszem, Ady írja ezt, pedig ő nagyon sikeres ember volt. Ezért is leírhatta. Persze manapság is hisztérikusan művelik a sikert. Ez nagyon talmivá teszi az egészét, olykor az irigységet is főlhígítja. Ne legyünk sikerorientáltak. Értéorientáltak legyünk. Ujra el kellene olvasni Homéroszt és Horatiust és Dantét és Dosztojevskijt és Cervantest és Baudelaire-t és Borgest és Rilket és Kavafiszt és Proustot és Camus-t és Pessoa-t, és utána ismét el kell gondolkozni azon, hogy mi a siker, mi az irodalom és így tovább... Csak így tovább.

**KOVÁCS
ANDRÁS
FERENC**

Gondolkodók és gondtalanok

(Kettős limerick nyomulónak)

1.

Al-Khonfúz feszt Ibn al-Arabit

Bizgette: mondjon csak valamit!

„Hamar fény, Al-Khonfúz,

Hajnakra alkonyt húz...

Hagyj már, hogy hallgassak darabig!”

2.

Al-Khonfúz feszt Ibn al-Arabit

Becsmérelte, mint halk maradit!

„Hars huzat sarkon húz!” –

Hirdette Al-Khonfúz...

S bölcsnek is hitték egy darabig.

Indonéz háziasszony

Volt egy nej, ismerte Dzsakarta:

Elöl is, hátul is akarta...

S hogyha volt andungja,

Dugni ment Bandungba –

Vagy csak a mosatlant vakarta.

Tuvaluk Nauruban

(Kiribati néprege)

Tuvaluk uralták Naurut,

S lesték, hogy mit kíván ma uruk?

A Legfőbb Tuvalu

Pálmahátú falu

Földjén ült, s kínozza a hurut...

Krákogott: „A lét, lám, tuvaluk,

Nem ér egy pálmahátú falut,

Sem egy kis Naurut,

Ha elvisz a hurut,

Hisz a lét huzatos ruhaluk!”

Operett-betét

Kolozsvár sosem lesz Kandahár!

Van benne sok lángész, kan dalár,

Bősz ítész, bennfentes,

Közember, szent, hentes,

Hangadó, hangász meg hangtanár!

Poéták egymás közt

Shelley zeng: „Élvezlek, John Keats!

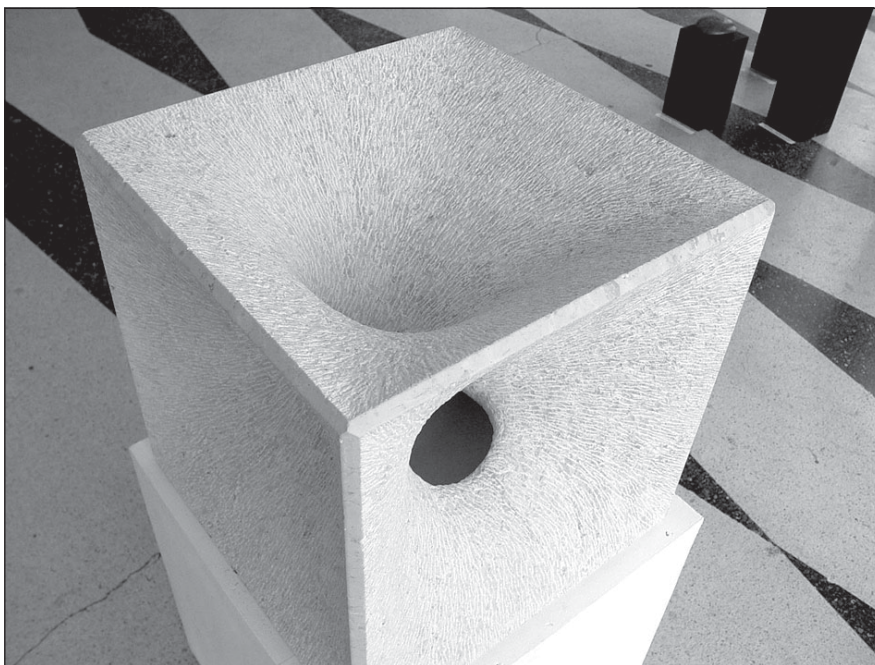
Verseddel bérceket zsongítsz!”

Keats erre fellihog,

S így felel Shelley-nek:

„Percy, te érveket csonkítsz!”

(Haver volt Shelley meg John Keats.)

Böszörményi István: Napfolt

LOVAS ILDIKÓ

Aranyos történet

Nem szeretek semmilyen fémet, csak a tiszta és átlátszó anyagot.

Az ötvenes évek első felében már igen sok időt fordíthattam arra, hogy magammal törődjek. S meg is kívánta úgy a testem, mint a lelkem. Alig múltam harminc, de fogam nem volt már egy sem. Halottat meg ezernél is többet láttam. Jó, lehet: annyit nem. De ötszáznál többet mindenképpen. 1953 januárjában érkeztem haza. Furcsa érzés volt utcán menni, épületeket, házakat látni magam körül. És csend volt, az is nagyon furcsa volt. A szél hiányzott, az a kemény, kegyetlen tengeri szél. De nem akarok én erről túl sokat mesélni, csak megemlítem, hogy megérthesse, miért fordítottam olyan sok időt magamra. Majdnem elestem az utcán, hogy nem kellett egyensúlyt tartanom, mint a szigeten: a széltől, a váratlan gumibot ütéstől. Alig tudtam hazáig tapogatózni.

A lakásban a férjem kiugrott az ágyból, azt se tudta, megöleljen-e, higgyen-e a szemének. Igen tartózkodó voltam. Hidegen viselkedtem, azt mondanám, távolságtartóan. Nem engedtem, hogy megcsókoljon. Nem volt egyetlen fogam sem. Megértette, azt hiszem. Mégis maradt köztünk egy fehér sáv, egy hideg tartomány, amin már nem tudunk átlépni egymáshoz. Szinte tökéletes volt a házasságunk, jól működött, de az a reggel, hogy elfordítottam tőle fogatlan szám, nem múlt el közülnk. Mintha megszegtem volna az ígéretemet, ilyesmit éreztem ki a viselkedéséből. De hogyan tehettem volna másként? S akkor még nem is gondoltam arra, csókolt-e más nőket, míg én a szigeten voltam. Kérdezni persze nem volt se akaratom, se merszem. A természet ellenében élni három évig?

Azt, hogy árulásnak vette elfordulásom, abból gondolom, hogy többet nem hallottam vizelni. A háború után, hogy összeházasodtunk, sokszor hallgatóztam, szinte megkívántam a testét, ahogy reggel zajos hangossággal távozott belőle a méreganyag, a sok kávé, az előző napi zellersaláta. Annak illata sokáig betöltötte a fürdőszobát. Hamar rájöhett, mit érzek, hisz hetente többször is visszahúztam a szobába, magamra, hogy kijött a fürdőszobából. Ez volt a mi legintimebb titkunk. Erről a barátnőimnek se fecsegettem, mit is mondhattam volna: ha pisál a férjem, hát úgy megkívánom, hogy pillanatig se kell várnia?

De ennek vége szakadt azon a januári reggelen, amikor elfordítottam tőle üres szám. Végigsimított a fejemen. Nem is tudtam addig, hogy annyi hajam kihullott. Csak az érzésből, az ujjaimból, amelyek szinte üresen siklottak a fejbőrömön. Rengeteg hajam volt, úgyhogy ez így nem pontos, még mindig sok maradt, mondjuk háromszor annyi, amennyi magának van, de a régihez képest, a régi mozdulathoz viszonyítva üresnek éreztem az ujjait. Nagyon sokkal később, amikor már neki szinte semmi haja nem maradt, harminc évvel később értettem meg, hogy ő azt nem érezte, hogy neki kopasz is lehettem volna, mert szeretett. De félrehúztam a fejem. Ott álltunk egymással szemben a félhomályban, először láttuk egymást három év után és én előbb elfordultam, aztán a fejem is elhúztam.

Mert ilyen hiú állat az asszony.

A telvek kikezdték a hónaljamat és a szeméremem. A szigeten csak hetente egyszer mosakodhattunk, akkor is a tengerben. Többé nem nőtt vissza a szőr olyan szép csomókban, itt-ott hiányos, fehér foltok emlékeztettek a viszketésre, véres fájdalomra, amit a vakarózással okoztam magamnak. Érdekes. Hogy a priccse-

vakarózással eltöltött éjszakák alatt hányszor gondoltam a férjem testére, kezének érintésére, csókjaira. De hányszor. S egyetlen egyszer se jutott eszembe, másként lesz majd, ha hazamegyek. Beleveszni, azt szerettem, beleveszni a bolyhosságba, így mondta. De amikor abból a félhomályos, kényszeredetre sikerült találkozásból végre este lett, nem tudtam úgy magamhoz engedni, mint azelőtt. Arra gondoltam, csalódott lesz.

Azt hitte, alapvető szokásaim változtak meg a szigeten, sok ilyen történetet lehetett akkoriban hallani, persze nem a szigetről, hisz arról nem beszélhetünk senkinek, a ránk állítottak gondoskodtak arról, hogy egyetlen szóval se tegyünk említést a helyről, de erre most nem akarok kitérni. Sok olyan történetet lehetett hallani, hogy nők, akik egy ideig távol voltak a családjuktól, sok más nő társaságában töltöttek éveket, többé már nem lelik örömeiket a házasságban. Durvának, lélektelennek találják. Nem tudom, hogy így volt-e. Az persze tagadhatatlan, hogy nem lehetett volna kibírni az egymásnak nyújtott légység nélkül, de abban semmi emberi nem volt, nem jelentett többet annál, ahogyan a kutyák összebújnak januári éjszakákon a kukák tövében. S éppen olyan is volt. A férjem viszont nem tudhatta ezt. Beszélni pedig nem bírtam erről.

Nem sokkal hazaérkezésem után jutott eszembe, miután meglett a műfogsorom, hogy amíg én a szigeten voltam, ő mással lehetett. Nem

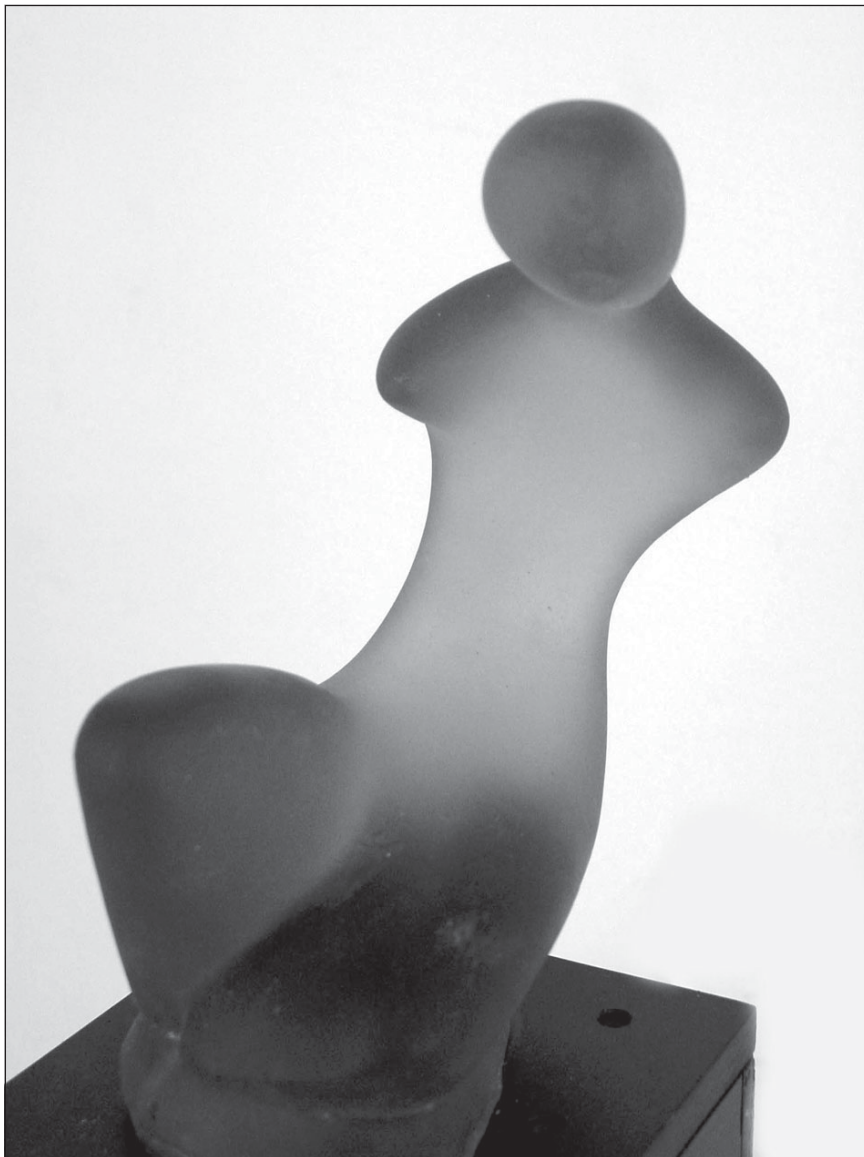
volt bennem féltékenység, de talán rosszabb volt annál. Reggelente hányingerem volt, szinte érezni véltem a másik nő szagát. Azét, akinek tán a fogai közt maradt a vacsorából valami, mert nem veheti ki az összes fogát és csutakolhatja fényesre, tán vizeletcsöppek maradtak a bugyiján, mert nem ritkult meg a szőrzete, tán csípós a hónalja is, de mégis: az a ribanc alatta sikongott, amíg én a köveket törtem.

Es ez nem ment ki a fejből. Erre gondoltam akkor is, amikor pedig minden szerelmemmel öleltem őt. Láttam a férjem égnek meredő fenekét a másik nő lepedőjén, láttam magam a lepedő nélküli priccse, a kőtöréstől sunnyogó fájdalommal tagjaimban.

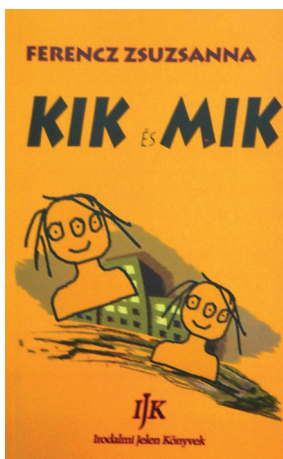
Persze egyetlen szót se szóltam erről. A férjem mintha irtózáttal figyelt volna. Nem tudtam, hogy ő is valami nővel lát engem. Ez legalább közös gondolatunk volt.

1960-ban ismertem meg Ilonkát, azt a szabadkai nőt, aki ugyanúgy Budapestről származott, mint én, s ugyanolyan furcsa körülmények között került el onnan, mint én Szarajevóból. Mondhatom, de ne beszéljen erről, még megsértődhetnek az emberek, azoknak a zsidóknak is nehéz volt, akik a táborok közelébe se kerültek. Abban az évben kezdett a férjem a Jugoszláv Lexikográfiai Intézetben dolgozni. Ilonka is ott dolgozott, ugyanolyan véletlenséggel került oda, mint a férjem. A postán várakozott, levelet szeretett volna küldeni Szabadkára, amelyben döntésre kényszeríti az állatorvost, aki miatt eljött Zágrábba, pontosabban: akinek a felesége miatt, szóval jelentősége volt a levélnek, azonban a salter mögött ülő nő meghirdette az ebédszünetet. Ilonka rendkívül jól beszélt horvátul, de hiába győzködte a nőt arról, hogy a levél feladásával nem várhat harminc percet, ezért dühösen elküldte a postai alkalmazottat az anyja piccsájába. Ezt hallotta meg a sorban

mögötte álló Krleža, s rendkívül megörült, hogy egy talpraesett magyar nővel találkozhatott, mert éppen ilyen munkaerőt keresett. Rendkívül fontosnak tartotta, hogy mély és gyümölcsöző legyen a kapcsolat Vajdasággal, amit nemes lélekkel csakis olyan munkatárssal tudott elképzelni, aki a felsőhegyi iskolában is éppen olyan jól el tud beszélgetni a tanárokkal, mint másutt. Mondjuk Zsedniken. Ilyen ember volt. A maguk egyik eléggé híres gondolkodója, Krleža szeretettel említi emlékirataiban, aki személyesen ismerte nemcsak őt, hanem Titót is (akárcsak én), azt mondta róla, hogy *Krleža mindig a lehetlent próbálta megvalósítani*. Ebben egyet kell értenem azzal a korombeli gondolkodóval, s azt is hozzá kell tennem, hogy a Jászi köréhez tartozó fiatalok egyszerűen nem alakulhattak másmilyenre, s ha egyszer sikerült megmenekülniük a Monarchiában nyomasztó (nemzeti) öntudattól, akkor annak minden előnyét kamatoztathatták. Az persze más kérdés, hogy mindig és mindenhol, mindenkor gyanakvással méregetik őket. S ha már itt tartok, akkor azt is meg akarom mondani magának, hogy miután elolvastam a Triesztről szóló szövegét (talán második levélváltásunkat követően), az jutott eszembe, hogy megemlíthette volna azt a trieszti történetest (Magris?). Fontos, hogy az egymást értők tudjanak egymásról, látja, hogy levelével először jelentkezett nekem Szabadkáról, két dolog miatt álltam rá arra, hogy beszélgesünk: az egyik Ilonka, a közép-európai filmes szinte-lánya, a másik meg Kosztolányi, akit annyiszor és olyan méltatlanul meghurcoltak politikai nézetei miatt, de én éppen a férjem baráti körében végighallgattam baráti beszélgetésekből tudom, s higgye meg, akik még ismerték azokat, akikről beszéltek, azok szavában hinni lehet, szóval én tőlük tudom, hogy igenis létezett az a szellemi kapcsolat, ami nemes hitű lázadóvá tette ezeket az embereket. S az igazság, az igazságosság oly távol esik mindettől. Ennek megértéséhez nekem

Kelemen István: Torzó

Ferenc Zsuzsanna: Kik és Mik

Magyarul nem mondhatjuk: „történetezni” – és ebben a könyvben mégis ilyesmiről van szó. Történetezésről, kisé-örkényi alkalomról a sajátos, aforisztikus, lírai, s egyben keserűen szellemes, finom gúnnyal megfogalmazott, szinte mindent megkérdőjelező, kételkedő és viszonylagosító világvélemény és önkép felrajzolása.

A 181 rövidprózát magába foglaló könyv előszavában Bodor Pál így jellemzi a kötetet: „Igen, kicsit sértegeti sémainkat. Igen, még a szerelem is karikatúrában jelenik meg e könyvben”.

Éleletteremtők

A Nyugati Jelen napilap és a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete által meghirdetett Simándi Böszörményi Zoltán 2003-as, immáron harmadik országos riportversenyére beérkezett pályamunkákból válogatott írások sorskérdéseket fessegetnek. A legfőbb téma a hazai magyarság élete a maga változatosságában, az anyanyelvben, kultúrában.

Színház

„A tehetséget nem díjakban mérem”

A székelyudvarhelyi születésű Jászai-díjas Balázs Attila, a Temesvári Csiky Gergely Színház művésze tíz éve végzett a marosvásárhelyi Színművészeti Akadémia Szentgyörgyi István tagozatán. Az alábbiakban a kezdetek kezdetéről, az elmúlt időszakról, színészi pályafutásáról, színházról beszélgettünk.

– 1990-ben felvettek a főiskolára és elvégeztem az akadémiai (az intézmény maradt, csak a neve változott meg időközben). Első állomásom Temesvár volt, négyen – Bandi András Zsolt, Mátyás Zsolt, Csicszer Lajos és jómagam – érkezünk tervekkel, elképzelésekkel, s ha már egy fecske nem csinál tavaszt, gondoltuk, négy biztosan fog. Tíz év alatt sok minden történt Temesváron, s ha az élet árja máshová is elsodort, mindig visszatértem ide. Szerencsés voltam az utóbbi években, hiszen alkalmam volt más színházaknál játszani: Bukarestben, Kolozsváron, Budapesten...

– A temesvári színház mennyire változott ahhoz képest, amikor idejöttél?

– A színház pozitív és negatív változásokon ment keresztül tíz év alatt. A repertoár kibővült, s azóta a színházunkat jegyzik a különböző fesztiválokon, az erdélyi magyar színházak közt már kivívott valamilyen státust, és most már elvárások vannak a temesvári színházzal szemben. Negatívumként a közönség apadását hoznám fel, láthatóan kevesebben jönnek színházba.

Kisebbségi darabokkal kezdtünk, aztán egyre növekedtek az elvárások, nőtt a szereplők száma is. Az egyik sarkalatos pont: a Lorenzaccio. Ettől kezdve felfigyeltek a színházra. Más produkciókkal is sikerült

Részlet a *Lecke* című darabból

bizonyítani, az elért siker nem véletlen volt, hanem igenis egy út kezdete, s jelenleg annak a folytatását éljük.

– Lezárult egy szakasz az életedben. Mi következik?

– Pályámat a Lorenzaccioig mérem, felezőidő ez, és a darab egy mérföldkő öt év után. Lehet, hogy minden tizedik évben vonalat kellene húzni. Jelenleg vakáción vagyok, s nem tudom, mi lesz a következő produkció.

– Szó volt arról, hogy a *Hamlet* után a temesvári színház ismét felújítja a Lorenzacciót. Sor kerül erre?

– Szó esett róla, viszont a körülmények nem kedveztek. Nagy kihívás lenne, lemérhetnénk, azóta mennyit változtunk.

– Sokan – főleg az idősebb generációból – arra panaszkodnak, hogy nehéz, érthetetlen darabokat tűz műsorra a temesvári színház. Egyetértés-e a jelenlegi műsorpolitikával?

– A színház műsorpolitikáján lehetne javítani, vannak olyan pontok, ahol az esetlegesség uralkodik: mit, hogy, és mikor játszunk. A gazdasági helyzetből és a műsorpolitikából adódnak nehézségeink. Temes-

vár sokaknak ugródeszka volt, tavaly mégis úgy éreztem, összejött egy fiatal csapat, ami most szétbomlani látszik... Szerintem változtatni kellene a műsorpolitikán is, és összegezni kellene a történeteket. A színház választás előtt áll, ezért nem tudom, mi lesz a jövőben.

Sikereim, és kudarcaim által kötődöm a temesvári színházhoz, mert lassanként, akarva-akaratlanul, temesvári lettem, és erről nem mondom le olyan könnyen. A változást ezen belül látom, ha lehetséges, viszont ha nem sikerül, más módon próbálok meg változtatni.

– Tíz éve végzett egy fiatal, lelkes csapat a marosvásárhelyi Színművészeti Főiskolán, s nemrég a kisvárdai határon túli magyar színházak fesztiválján jöttetek össze...

– Tizennégyen végeztünk, de Kisvárdán csupán tízen találkoztunk, akik többnyire a színészi pályán vagyunk. Többen Vásárhelyen, Kolozsváron, Váradon és Temesváron játszanak. 1990-ben valamiféle gátszakadás volt, sokan várokoztak a bejutásra, és a diákok létszáma akkoriban összesen kilenc körül volt az egész főiskolán. Mi tizennégyen robbantunk be. Rögtön a mélyvízbe kerültünk, éles helyzetekkel néztünk szembe. Nehéz évfolyam lehettünk, hisz többnyire nem az iskolapadból csöppentünk oda. Nem irányíthattak úgy, mint a kisdíjakokat. Végül jó kis közösséggé kovácsolódtunk, s így, tíz év múltán is tudunk egymáshoz szólni, megálljuk helyünket az életben. Három napon keresztül, míg együtt voltunk Kisvárdán, nem fogytunk ki a mondanivalóból. Őszintén tudunk beszélni sikereinkről, kudarcainkról,

magánéletünkről, s ez mindenkinek jól esett. Megfordult a fejünkben, hogy megtarthatnánk a tizenegy éves találkozózt is, mert biztos lenne akkor is beszél-nivalónk. Tíz éve tervezzük, hogy együtt játszanánk valamit, mivel nem adódott meg a közös munkalehetőség egy színházban, s valahogy le kellene vezetni a felhalmozódott energiákat. Együtt álmodjuk ezt a dolgot, egy álmotársulatban, amely egy hivatásos színházban nem jöhetett létre. Valószínű, ha egy színházhoz kerültünk volna mindannyian, mindez szétbomlott volna, de így megmaradt a közös álom, ami valamiképpen összetart bennünket.

– A temesvári színház társulata tavaly és idén sem vett részt saját előadással a kisvárdai fesztiválon. Mi ennek az oka?

– Nem volt alkalmas darab erre a rendezvényre. A körülmények nem voltak megfelelőek, egyszerűen nem jött össze.

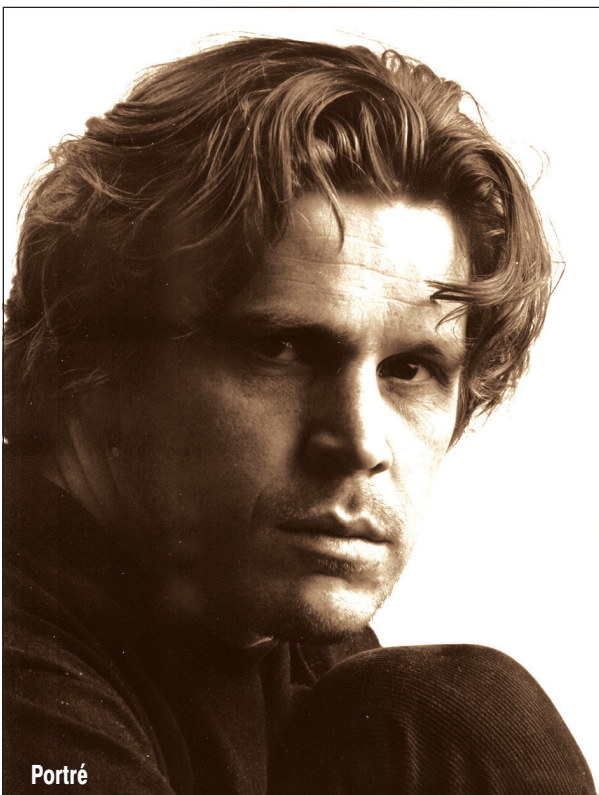
– Számos díjat kaptál a tíz év alatt. Mit jelentenek neked ezek az elismerések?

– Az elmúlt tíz esztendő legjelentősebb „ajándéka” a Jászai-díj, aztán

megemlíteném az UNITER pályakezdő díját, a kisvárdai fesztivál férfialakítás nagydíját, a Soros Alapítvány díját, a stúdiószínházak fesztiváljának díját, kritikai lapok díját, pályaszakasz díjat... A kitüntetések inkább köteleznek. A tehetséget nem díjakban mérem, hanem inkább szerepekben. Remélem, megmaradtam küzdőnek és álmodozónak, aki annak idején idejött, terveit volt, s a továbbiakban is vannak. Fontosabb ez nekem az elismeréseknél, s mondhatom, hogy egy díj rövid életű, mint a taps, viszont egy jó darab estéről estére visszatér. Sokkal szebb elismerés a néző őszinte megnyilvánulása, mint egy oklevél. Nekem érdekesebb a közvetlen viszony az emberekkel.

– Milyen a temesvári közönség? A színházzal együtt az is változik?

– Az alkalmi szerveződések adja a dolgok esetlegességét és szépségét. Emiatt meg kell különböztetni

Portré

Tükörben

Részlet a *Hamlet* című darabból

a közönséget a közösségtől, ugyanis a teremben azok vannak jelen, akik tetszésüket fejezik ki egy előadás iránt. Akik nem jönnek el, azok ellenszenvüknek adnak hangot. Hiányolom a diákság jelenlétét. Akiknek jelentett valamit a színház, azoknak most is jelent. Ahhoz, hogy neveljünk magunknak egy közönséget, közelebb kellene kerülnünk a fiatalokhoz, s mindenképp, hogy a közönség velünk együtt fejlődjön.

– Nemrég egy úgynevezett work-shopon, azaz mesterkurzuson vettél részt a Sepsiszentgyörgy mellett lévő Árkoson, amelyet Andrei Șerban – jelenleg a Columbia Egyetem színházi tanszékét vezető – nemzetközi hírű tanár és operarendező tartott. Milyen élményekkel jöttél haza?

– Andrei Șerbannak ez volt a harmadik visszatérése Romániába, nem szívesen jön vissza, mert rossz élményekkel távozott. Az utóbbi időben főleg operát rendez a világ nagy színházain (Metropolitan, Chicago, Párizs, London stb.). A rendező szívesen foglalkozik fiatalokkal, nem amolyan „kocsmabeszélgetések” formájában, inkább erőt merít a fiatalok társaságában, ugyanakkor erőt is ad. A work-shopon fiatal rendezők vehettek részt, s mivel elég sok segédrendezést elvállaltam az utóbbi években, s szerepeim miatt is érdemesnek tartottak erre a kurzusra, beválasztottak. Az ott jelenlevők fele – kb. húszan – az országból, a többiek pedig Közép-Európából jöttek.

Az ott töltött órák éveknél tünnek. Nagyon hamar összeismertkedtünk, s ez azt bizonyítja, hogy a színház egy olyan általános nyelvezet, amely által nagyon egyszerűen lehet kommunikálni. A szavak nem jelentettek akadályt. A tanfolyam angolul folyt, mindenki hozta a saját angol nyelvtudását, de nem voltak gondok a kommunikáció terén. Pár hét múlva ezek a dolgok beértek, könnyebb volt találkozni a régi barátokkal is, nem volt bennem görcs, s nem vártam el magamtól többet, mint ami vagyok. Jó volt felismerni magunkban a lehetőséget. Közhelynek hangzik, de meggyőző engem arról, hogy a színház nagyon egyszerű dolog, s csak mi akarjuk túlbonyolítani az egészet. A színház kidobja a fölösleget magából.

Ha a közönség és a szereplők között egy kis cinosság alakul ki, az egyedül, megismételhetetlen helyzetekhez vezet. Ezért nehéz megmagyarázni, mi történt Árkoson. Felnőtt fejűre visszamentünk az elsőéves alapokhoz, improvizáltunk, majd nagy léptekkel haladtunk az összetettebb dolgok felé. Mindenki azt mondja, hogy az alapokat már ismeri, mégis elfelejti. Pedig könnyebben építhetnénk új dolgokat anélkül, hogy a saját komplexusainkat hoznánk magunkkal.

– Megtörténhet, hogy Balázs Attila hamarosan rendezni fog?

– Ez a találkozás nem erről győzött meg, hanem sokkal mélyebb dolgokról. A színésznek kreatívna kellene lennie a színpadon, ő egy társ, egy alkotó egy folyamatban, s ha ezt a rendezővel közösen felismerik, sokkal könnyebben létrejön a produkció. A munkamegosztás rendező és színész közt egyenlő kell legyen. Nem lehet tudni, ez meddig terjed, a határok tágak és képlékenyek.

NAGYÁLMOS ILDIKÓ

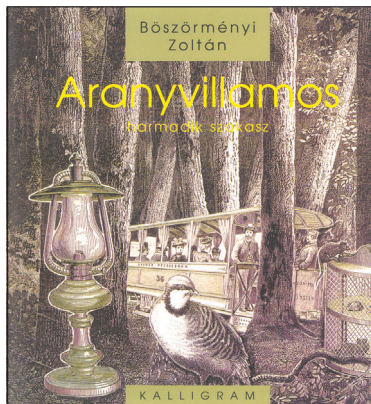

Aranyvillamos harmadik szakasz

Az őszinteség egy különös fogalom a poétikában. Sokan az őszinteséget keresik és tisztelik a versben. Holott a költőnek nem őszintének kell lennie, hanem hitelesnek. Őszinteségről vagy pedig hitelességről kell beszélni esetünkben? Mert nyoma sincs semmi művinek, ez a verseskönyv az első sorától az utolsóig természetes és úgy, hogy közben meg is van írva, minden a helyén van, nem kell sem kihúzni, sem hozzátoldani és bővelkedik szép megoldásokban, költői képekben.

Kalligram Kiadó, Pozsony, 2004
128 old.

A kötet Magyarország területén is kapható a könyvesboltokban.

HIRDESSEN

az

IRODALMI JELEN-ben

Megrendeléseket a kiadó címén vesszük fel.

310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,

E-mail: ij@nyugatijelen.com

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax)

Occident Média kft.

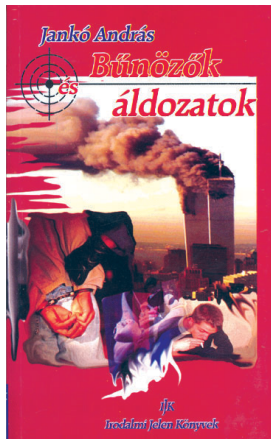
IJK

Irodalmi Jelen
Könyvek

CONCORD MÉDIA RT. KÖNYVKIADÓ

Jankó András: Bűnözők és áldozatok

Sorozatunkban ez a könyv kissé kakukktojásnak tűnik. A cím sokatmondó. Jankó András rendőr ezredes könyve a viktimológiába nyújt bepillantást, majd néhány konkrét bűnesetet részletez. A kalózkodástól a bűnözés mai válfajaiig számtalan érdekes dolgot tudhatunk meg a bűnözés és bűnüldözés történetéből.

Új! * Új! * Új! * Új!

CR
Correspondență
răspuns
Se taxează la
destinație

Irodalmi Jelen Könyvek
Concord Media S.A.

Str. M. Eminescu nr. 55-57
Arad, 310085
jud. ARAD

20%-kal
olcsóbb, ha
előre megrendeli!

Megrendelem az "Emléklapok a régi Aradról" című könyvet akciós áron ..... példányban,
Eredeti ára: 990 000 lej; 7500 forint; 25 euró.
Akciós ára: 790 000 lej; 6000 forint; 20 euró.

Készpénzben előre fizetem a könyvek árát. Előre kifizetem az összeget a bankszámlára*

Név: .....
Lakcím: .....
.....
Irányítószám: .....

.....
(aláírás)

* A Kiadó bankszámlája:
Concord Media S.A. SANPAOLO IMI BANK Suc. Arad
Számlasszám: RO47 WBAN 2511 0000 0250 3500, Swift: WBANRO22,
Cím: B-dul Revoluției 88; Tel.: 0040257280547

Megrendelőszelvény

<p>Anavi Ádám: Válogatott versek.....150 000 lej/ 1200 Ft. ☐</p>	<p>G. Pataki András: A tél acélkék lovai.....60 000 lej/ 560 Ft. ☐</p>
<p>Bősziroményi Zoltán: Aranyvillamos – harmadik szakasz...100 000 lej/ 680 Ft. ☐</p>	<p>Jankó András: Bűnözők és áldozatok.....100 000 lej/ 680 Ft. ☐</p>
<p>Csép Sándor: Két dráma.....150 000 lej/ 1200 Ft. ☐</p>	<p>Karácsonyi Zsolt: Sárgapart.....90 000 lej/ 650 Ft. ☐</p>
<p>Eszteró István: Gondolatok a hölgytárban.....100 000 lej/ 680 Ft. ☐</p>	<p>Karmazsin Ferenc: Kovács János és a többiek.....90 000 lej/ 650 Ft. ☐</p>
<p>Életteremtők.....100 000 lej/ 680 Ft. ☐</p>	<p>Orbán János Dénes: Teakönyv.....200 000 lej/ 1360 Ft. ☐</p>
<p>Ferenc Zsuzsanna: Kik és Mik.....90 000 lej/ 650 Ft. ☐</p>	<p>Szócs Géza: Az al-legóriás ember.....200 000 lej/ 1360 Ft. ☐</p>

Szerkesztőség és kiadó: 310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám, tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax)
<http://ij.nyugatijelen.com>, ij@nyugatijelen.com.

Az Irodalmi Jelen Könyvek Magyarországon kaphatók Budapesten az Irók Boltjában és a Ráday Könyvesházban. Romániában keresse az Irodalmi Jelen Könyveket az alábbi könyvesboltokban: Csikszeredán – CORVINA, PALLAS; Gyergyószentmiklóson – LITERA; Kolozsvárt – YOLY CONTOR; Marosvásárhelyen – DIFPRESCAR, PROCARDIA

Megrendelő neve		Irányítószám	
Település	Utca	Házszám	Telefonszám
Faxszám	E-mail	A rendelés összértéke (amihez még hozzájön a postaköltség)	

Megjelenik az
Illyés Közalapítvány
támogatásával

